

Світовий досвід з відновлення та розбудови держави в післявоєнний період

Інна Доляновська,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-1606-7096

Дмитро Грибов,
адвокат, радник, керівник практики нерухомості і будівництва
ЮФ «Ілляшев та Партнери»,
аспірант кафедри Теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: HrybovDI@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0006-9853-5928

В результаті неспровокованого чергового акту відкритої збройної агресії РФ проти України, яке за обсягами вчинених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини є найбільшим збройним конфліктом у Європі після завершення Другої світової війни, та в результаті якого вбито тисячі людей, змусило мільйони емігрувати, понівечено та фактично знищено десятки населених пунктів, інфраструктуру регіонів, економіку та природне середовище. Війна вплинула на продовольчу та енергетичну безпеку не тільки в Україні, а й в усьому світі [1].

Тільки на початок 2024 року сума збитків Україні в результаті збройної агресії оцінюється в 486 мільярдів доларів США [2], з яких 155 мільярдів доларів США – це тільки збитки завдані інфраструктурі України [3]. Беззаперечно, що ці суми продовжують зростати і надалі, оскільки ракетні атаки продовжуються.

Слушно наголосити, що вже сьогодні закріплюються окремі рекомендації-вимоги до майбутнього відновлення України в післявоєнний період, в тому числі і щодо сфери будівельної діяльності, зокрема що будівельна діяльність має ґрунтуватись на принципах зеленого, стійкого та інклюзивного розвитку, забезпечуватись покращення доступу та якості об'єктів інфраструктури, сервісних мереж та інших соціально значущих об'єктів.

Аналогічні питання щодо відновлення зруйнованих війною інфраструктури та економіки вже поставали в сучасній історії Європи, зокрема під час розбудови в результаті Боснійської війни Боснії та Герцеговини, яке тривало з 1995 по 2004 рік та деякі дослідники вважають втраченим десятиліттям [4]. І хоча досвід післявоєнної реконструкції на Балканах дуже відрізнятиметься від політико-економічних та соціальних процесів, що відбуваються і будуть відбуватись в післявоєнній Україні, проте він дає змогу ідентифікувати та запобігти повторенню помилок минулого та створити сприятливі передумови для швидкого та ефективного відновлення України та її громадянського суспільства в майбутньому.

Серед основних проблем, з якими дослідники пов'язують такий тривалий та складний процес відновлення та розбудови знищених війною балканських держав, називають:

- неінклюзивний порядок прийняття рішень та відсутність єдиного розуміння між міжнародними організаціями, донорами та місцевою владою щодо питань врахування інтересів та історичних особливостей місцевого населення - Децентралізована структура управління Дейтонської угоди, запроваджена «для захисту інтересів усіх етнічних груп країни та створення основи для післявоєнної політичної стабільності» не стосується «ключових принципів належного управління (дієвість і результативність, прозорість і підзвітність, а також участь)» [4]. Більше того, залучення міжнародних та місцевих політиків дозволило використати як позитивні, так і негативні результати на свою користь різними способами, створюючи політичну атмосферу розколу, наприклад, «коли економічні заходи мали негативний вплив, місцеве керівництво звинувачувало міжнародне співтовариство та приписувало собі політику, яка мала позитивний вплив [5];

- відсутність координації та прозорості донорів, відновлення, зокрема в частині будівельної діяльності та її фінансування, здійснювалась спираючись на місцеві еліти - післявоєнна реконструкція Сараєво є яскравим прикладом того, як «місто переформовується міжнародним капіталом, якому сприяють місцеві еліти, та архітектурними втручаннями, які більше задовольняють державотворення, ніж потреби та прагнення». Наприклад, відсутність обмежень на купівлю землі призвела до розвитку фрагментованого, незапланованого міста: «замість збереження індустріального минулого, музеїв, культурних центрів», під час реконструкції, у колишніх фабричних будівлях з'явилися офіси, а багато промислових зон просто знесли. Збудоване на їх місці житло не мало жодної інфраструктури — не було ні шкіл, ні дитсадків, ні лікарень, ні чого» [6];

- значний рівень корупції та відсутність верховенства права – лише орієнтовні збитки внаслідок корупції за деякими оцінками становлять 1 млрд. дол. США [7];

- ігнорування браку людських та інституційних можливостей держав;
- гендерна нерівність; тощо.

З огляду на викладене, відновлення України має ґрунтуватися на основних принципах Паризької декларації про підвищення ефективності зовнішньої допомоги та Аккського плану дій (the Accra Agenda), включаючи принцип інклюзивного партнерства, який забезпечує реальну причетність країни, прозорість, підзвітність та належну співпрацю донорів. Ці принципи слід розглядати разом, чітко розуміючи, що нехтування одним неминує призводити до нехтування іншим.

Важливо, щоб План відновлення України узгоджувався з баченням українського народу, а його програма реформ слугувала членству України в Європейському Союзі, забезпечувала практику верховенства права, екологічні та соціальні компоненти в рамках цілей економічного розвитку (Зелена Угода,

кліматичні цілі, гендерний підхід, боротьба з корупцією, соціальне забезпечення тощо). Розвиток сучасної зеленої економіки; стійке сільське господарство та туризм; реконструкція та збереження культурної спадщини та навколишнього природного середовища; і підтримка децентралізації та демократичних моделей управління мають стати ключовими для України в воєнний та післявоєнний періоди.

Відбудова держави після активних бойових дій на її території є складним, цілісним і багатовимірним процесом, успіх якого залежить від поєднання фізичної реконструкції – безпосередньо будівельної діяльності, з елементами верховенства права, належного та добросовісного управління, зміцнення демократичних інститутів і відновлення громадянського суспільства. Важливо, щоб післявоєнна політична діяльність не призводила до нерівного розподілу ресурсів, оскільки це може ще більше маргіналізувати людей, які постраждали під час конфлікту, збільшити їх вразливість і збільшити соціально-економічну нерівність у суспільстві, сприяючи корупції серед еліт без користі для суспільства та держави в цілому.

Ключові слова: будівельні відносини 1; публічний порядок 2; воєнний стан 3.

Список використаних джерел

1. Владлена Марцінкевич, Продовольча безпека для всіх, CEE Bankwatch Network, Ecoaction, 10 травня 2022. URL: https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2022/04/2022-05-10_EBRD-issue-paper_Food-security-UA.pdf (дата звернення 28.11.2024).
2. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення 28.11.2024).
3. Оцінка прямих фізичних пошкоджень здійснена в рамках проєкту «Росія заплатить» аналітичною командою Київської школи економіки (KSE) спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством економіки та у співпраці з іншими профільними міністерствами та Національним банком України. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення 28.11.2024).
4. Ніколаос Ціфакіс, Хараламбос Царданідіс, Економічна реконструкція Боснії та Герцеговини: втрачене десятиліття, *Ethnopolitics* 5, №. 1, 67-84, 23 серпня 2006. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17449050600576316> (дата звернення 28.11.2024).
5. Департамент оцінки операцій Світового банку, Боснія та Герцеговина: Постконфліктна реконструкція та перехід до ринкової економіки, Оцінка підтримки Світового банку з боку OED, Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, вересень 2004. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/393ee16f-9a63-5465-87d4-3d2d35c9b5fd/content> (дата звернення 28.11.2024).
6. Грєя Бедеску, Житло у післявоєнному місті Міська реконструкція та домобудування в Сараєво, *Revue d'études Comparatives Est-Ouest* 46(04):35-60, Грудень 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/291558128_Dwelling_in_the_Post-War_City_Urban_Reconstruction_and_Home-Making_in_Sarajevo (дата звернення 28.11.2024).
7. Кріс Хеджес, Кажуть, що лідери в Боснії вкрали до 1 мільярда доларів, *The New York Times*,

17 серпня 1999. URL: <https://www.nytimes.com/1999/08/17/world/leaders-in-bosnia-are-said-to-steal-up-to-1-billion.html> (дата звернення 28.11.2024).